Research Articles
Received: 2024-03-07 **Revised:** 2024-06-25 **Accepted:** 2024-06-28

วิเคราะห์หลักธรรม คุณค่าและการเปลี่ยนแปลงค่านิยมในพิธีกรรมปุพพเปตพลีของวัฒนธรรมล้านนา
An Analysis the Buddhist Principles, Values and Change Values of Pubbapetabali Ritual in Lanna Culture

พระเจตริน สีลภูสิโต (ขำคง)[1] พระครูสิริธรรมบัณฑิต[2] สมจันทร์ ศรีปรัชยานนท์[3]*
Phra Jettarin Silabusito (Khamkhong)[1] Phrakru Siridhammabundit[2] Somchan Sripraschayanon[3]*

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาเรื่องเปรตที่ปรากฏในทางพระพุทธศาสนา 2) ศึกษาคติ ความเชื่อและขั้นตอนพิธีกรรมปุพพเปตพลีของวัฒนธรรมล้านนา 3) วิเคราะห์หลักธรรม คุณค่า และการเปลี่ยนแปลงค่านิยมในพิธีกรรมปุพพเปตพลีของวัฒนธรรมล้านนา เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพจากเอกสารและสัมภาษณ์เชิงลึก โดยเก็บข้อมูลประชากรจำนวน 16 รูป/คน และวิเคราะห์เนื้อหาและบรรยายเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า

1. เปรตในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเกิดจากผู้ทำอกุศลกรรม 3 ทาง คือ 1) ทางกาย 2) ทางวาจา 3) ทางใจ โดยกรรมมีอยู่ 2 ประการ ได้ กรรมที่เป็นกุศลและอกุศล ซึ่งกรรมทั้งด้านกุศลและอกุศลย่อมทำให้มนุษย์และสัตว์ไปเกิดในภูมิของเปรต หรือภูมิของเทวดา มโนทวารเป็นตัวการต่อการทำกรรมที่จะนำไปเกิดในสถานที่สุขหรือทุกข์

2. คติ ความเชื่อและขั้นตอนพิธีปุพพเปตพลี เป็นการทำบุญอุทิศแก่ผู้ตายและแสดงความกตัญญูต่อผู้ล่วงลับ โดยมีขั้นตอนดังนี้ 1) คณะศรัทธาประชุมเตรียมความพร้อม 2) ชาวบ้านหาผลไม้ พืชผัก เครื่องใช้ต่าง ๆ ใส่ชะลอม 3) เขียนชื่อ ลงใบลาน 4) นำถวายแด่พระสงฆ์ 5) คณะสงฆ์อุปโลกน์ 6) การอนุโมทนาบุญตามเส้นสลากแบบฉบับล้านนา

3. หลักธรรมที่ปรากฏในพิธีกรรมปุพพเปตพลีมีอยู่ 5 ประการ ได้แก่ การกตัญญู สังคหวัตถุธรรม บุญกิริยาวัตถุ หลักสามัคคีธรรมและทาน โดยมีคุณค่าอยู่ 3 ด้าน คือ 1) ด้านจิตใจ การระลึกถึงผู้มีพระคุณ 2) ด้านสังคม เกิดความสามัคคี 3) ด้านวัฒนธรรม การรักษาจารีตประเพณีดั้งเดิม และการเปลี่ยนแปลงค่านิยมในพิธีกรรมปุพพเปตพลีมีอยู่ 4 ประการ 1) การให้ทานที่มีวัตถุเครื่องใช้ปัจจุบันและเงิน 2) ประเพณีแต่ละแห่งแตกต่างกันไปตามบริบทสังคมนั้น ๆ 3) การรวมกลุ่มผู้ทำบุญขึ้นอยู่กับหน้าที่การงาน องค์กร 4) มีการละเล่นเข้มเพิ่ม เพื่อให้กระตุ้นให้เกิดการอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่น

คำสำคัญ: หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา, คุณค่าและการเปลี่ยนแปลง, เปตพลี, วัฒนธรรมล้านนา

Abstract

The objectives of this research were to: 1) To study of Peta (Hungry Ghosts) in Buddhism; 2) To study the attitudes, beliefs and the progress of Pubbapetabali ritual in Lanna culture; and 3) An analysis of the Dhamma principles, values, and value changes in the Pubbapetabali ritual in Lanna culture. This is a qualitative study, with documentary study and in-depth interviews 16 key informants. Data were analyzed by descriptive content.

The results of this research found that:

1. The Peta (Hungry Ghosts) in Buddhism arises from the person who performs unwholesome action into 3 ways as: 1) Physical 2) Speech and 3) Mental. There are two types of actions: virtuous action and unwholesome action that arises from both virtuous and unwholesome cause's humans and animals to be

[1,2,3] วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
[1,2,3] Nakornlampang Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University
* Corresponding Author E-mail: sartsirin@gmail.com

born in the realm of Peta (Hungry Ghosts) or the realm of the gods. The mind is the main point for doing action that will lead to happiness or suffering.

2. Motto, belief and process of Pubbapetabali ritual, it is a merit for dedicating to the deceased and expressing gratitude to the deceased. The process is: 1) the Buddhist laymen had a plan to prepare the ritual 2) the villagers collect fruits, vegetables, various utensils, put basket 3) writing names on the palm leaves 4) offering to monks 5) suppose writing name on Sangha 6) devoting on Lanna style.

3. There are five Dhamma principles that appear in Pubbapetabali ritual, namely grateful, saïgahavatthudham, Pu\\akiriyā-vatthu, harmonious principles and Dāna. There are Three aspects of values: 1) spirituality, it is a remembrance of benefactors 2) social aspect, it is a unity 3) cultural aspect, it preserves the traditional customs. There are four reasons of value changing in Pubbapetabali ritual: 1) Giving are the current objects and money 2) Traditions are different according to the social context 3) The gathering of groups of merit-makers depends on their job duties and organizations 4) There are entertainment for encouraging the conservation of local traditions.

Keywords: Buddhist principles, Changing values, Pubbapetabali, Lanna culture

บทนำ

ดินแดนล้านนาเป็นแหล่งอารยธรรมที่งดงามและมีวิวัฒนาการทางด้านคติ ความเชื่อ และขนบธรรมเนียม (พระมหาวัฒน์ วฑฺฒนสุธี, 2545) ที่เป็นอัตลักษณ์ที่สะท้อนให้เห็นถึงรูปแบบพิธีกรรมที่ผสมผสานระหว่างความเชื่อทางด้านพระพุทธศาสนากับศาสนาพราหมณ์ (มณี พะยอมยงค์, 2533) และความเชื่อในวัฒนธรรมล้านนาที่ยึดถือหลักกฎแห่งกรรมและอานิสงส์การทำบุญให้แก่ผู้วายชนม์ตามหลักพระพุทธศาสนาและเชื่อของศาสนาพราหมณ์อีกด้วย

แต่การทำบุญอุทิศให้ผู้ตายจะต้องอาศัยคุณธรรมเป็นเครื่องกระตุ้นเตือน ได้แก่ “กตัญญู” รู้คุณ และ “กตเวที” การประกาศคุณความดีนั้นให้ปรากฏชัดเจน จึงจักสามารถกระทำบุญอุทิศให้ผู้อื่นได้ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) พระพุทธเจ้าทรงตรัสสอนว่า บุคคลที่หาได้ยากอยู่ 2 ประเภท คือ 1) บุพการี ได้แก่ คนที่ทำความดีต่อคนอื่นก่อน และ 2) กตัญญูกตเวที ได้แก่ คนที่ได้รับอุปการคุณจากคนอื่นแล้ว ทำความดีตอบแทนคุณของผู้นั้นด้วยความสำนึกรู้คุณ ทรงยกย่องบุคคลผู้มีความกตัญญูกตเวทีว่า เป็นบุคคลหาได้ยากในโลกคู่กับบุพการี คือ บุคคลผู้ทำอุปการะก่อน และทรงสอนให้ลูกที่ได้รับการเลี้ยงดูจากพ่อแม่แล้ว และควรทำหน้าที่ตอบแทนพระคุณพ่อแม่ตาม (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) สิงคาลกสูตรที่ได้กล่าวถึงการตอบแทนบุญคุณบิดามารดาไว้ 5 ประการ ได้แก่ 1) ท่านเลี้ยงมาแล้วเลี้ยงท่านตอบ 2) ช่วยทำกิจการงานให้เด่นดี 3) รักษาศักดิ์ศรีสกุลวงศ์ 4) ดำรงตนเป็นทายาท 5) ฉลาดทำบุญอุทิศให้

ขณะที่การทำบุญอุทิศส่วนกุศลในวัฒนธรรมล้านนา (มณี พะยอมยงค์, 2533) นิยมทำบุญอุทิศส่วนกุศลแก่เปตชน (ผู้ละจากไป) ที่เป็นบรรพบุรุษชนตนเอง เช่น พ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย ญาติพี่น้องที่ล่วงลับไปแล้ว และตามความเชื่อท้องถิ่นล้านนาถือว่าช่วงระหว่างเดือน 12 เหนือขึ้น 1 ค่ำ ถึงแรม 14 ค่ำช่วง พระยายมราชจะได้ปล่อยดวงวิญญาณของผู้ตายไปแล้วให้กลับมาสู่เมืองมนุษย์ เพื่อมาขอรับเอาส่วนบุญส่วนกุศลจากญาติพี่น้องลูกหลาน เพื่อตนจะได้พ้นจากสภาวะแห่งเปรต ส่งผลให้ชาวล้านนาทำการให้ทานด้วยการนำอาหารเครื่องอุปโภคบริโภคใส่ถาดนำมาถวายแด่พระภิกษุสงฆ์ เรียกกันเป็นภาษาเหนือว่า“ตานขันข้าว” (ถวายภัตตาหารอุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ตาย) ซึ่งเชื่อกันว่าสิ่งของที่ถวายพระแล้วเปรตที่เป็นบรรพบุรุษจะได้บริโภคสิ่งนั้นด้วย และจะได้มีการกรวดน้ำหรือภาษาเหนือเรียกว่า “หยาดน้ำ” เพื่อเป็นการอุทิศส่วนกุศล โดยธรรมเนียมปฏิบัติพื้นเมืองล้านนาจะให้พระสงฆ์เป็นผู้หยาดน้ำ (กรวดน้ำ) เพราะมีความเชื่อที่ว่าพระสงฆ์ท่านเป็นผู้

ทรงศีล ทรงธรรม มีเมตตาบุญที่ได้ทำแล้วนั้นจะได้ไปถึงผู้ตายได้ง่าย อีกประการจะนิยมนิมนต์พระสงฆ์เทศน์ (เทศน์ตามคัมภีร์ภาษาล้านนา) เรื่อง ปุพพเปตพลีเพื่อเป็นการอุทิศส่วนกุศลให้กับผู้ที่ตายไปแล้ว

“ปุพพเปตพลี” เป็นการทำพลีกรรมเพื่ออุทิศให้แก่ท่านที่ล่วงลับไปก่อน จัดเป็นให้ทานอันหนึ่งของบุคคลที่ยังมีชีวิตอยู่ในโลกนี้และจัดเป็นบุญกิริยาวัตถุอันเป็นที่ตั้งแห่งการบำเพ็ญบุญประการหนึ่ง เรียกว่า “ปัตติทานมัยบุญ” คือบุญที่สำเร็จหรือเกิดขึ้นจากการให้ผลแห่งความดีที่ตนทำไว้พระพุทธศาสนาได้แสดงถึงการอุทิศส่วนกุศลให้คนที่ตายไปแล้วไว้มากแห่งอันเป็นการยอมรับถึงความมีอยู่ของผลที่บุคคลอุทิศไปให้ผู้ตาย ซึ่งเป็นแนวความคิดที่มีมาก่อนพุทธกาลเมื่อพระพุทธศาสนาบังเกิดขึ้น

ตามคติความเชื่อในวัฒนธรรมล้านนาที่เชื่อว่า 12 เป็ง (ไทยรัฐออนไลน์, 2564) เป็นวันปล่อยผี ปล่อยเปรต ตรงกับของภาคปักษ์ใต้ เรียกว่า ประเพณีเดือนสิบชิงเปรต และทางภาคอีสานก็คือ ประเพณีบุญข้าวประดับดิน เป็นประเพณีที่กล่าวเป็นอันเดียวกัน ต่างกันด้วยวิธีการทำตามจารีตประเพณีที่เคยทำมาในท้องถิ่นของตน สำหรับการอุทิศหาผู้ตายของล้านนาไทย สัมภเวสีต่าง ๆ เรียกว่า ปุพพเปตพลี ประเพณีสืบต่อกันมาเนื่องในการอุทิศกุศลแก่ญาติพี่น้องผู้ที่ตายไปแล้ว ดังนั้น ศึกษาหลักธรรมคุณค่าและการเปลี่ยนแปลงค่านิยมในพิธีกรรมปุพพเปตพลีของวัฒนธรรมล้านนา ทั้งด้านความหมาย ความสำคัญ คติ ความเชื่อ ขั้นตอน และหลักธรรมที่ปรากฏในพิธีกรรมปุพพเปตพลีของวัฒนธรรมล้านนา เพื่อเป็นการสืบสานคุณค่าความงดงามทางด้านจารีต ประเพณีอันดีงามของจังหวัดลำปางสืบต่อไปจนถึงอนุชนรุ่นหลังให้เข้าใจ และรักษาวัฒนธรรมอันเป็นอัตลักษณ์สืบต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาเรื่องเปรตที่ปรากฏในทางพระพุทธศาสนา
2. เพื่อศึกษาคติ ความเชื่อและขั้นตอนพิธีกรรมปุพพเปตพลีของวัฒนธรรมล้านนา
3. เพื่อวิเคราะห์หลักธรรม คุณค่า และการเปลี่ยนแปลงค่านิยมในพิธีกรรมปุพพเปตพลีของวัฒนธรรมล้านนา

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) จากเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึก กลุ่มที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับประเพณีปุพเปตพลี โดยมีขั้นตอนการศึกษา ดังนี้

1. ศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารขั้นปฐมภูมิจากพระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช 2539
2. ศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารขั้นทุติยภูมิ หนังสือ บทความ เอกสารทางวิชาการ รายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ สารนิพนธ์ที่เกี่ยวข้อง
3. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้วิจัยได้คัดเลือกแบบเจาะจากผู้ที่มีความสำคัญต่อพิธีกรรมปุพเปตพลี จำนวน 16 รูป/คน แบ่งออกเป็น 5 กลุ่ม จากกลุ่มบุคคลที่มีสำคัญทางด้านศาสนา หน่วยงานภาครัฐ และเอกชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยผู้วิจัยได้คัดเลือกแบบเจาะจง ได้แก่ 1) กลุ่มเจ้าอาวาส จำนวน 4 รูป 2) มัคนายก/ปู่จารย์ จำนวน 4 คน 3) ปราชญ์ชุมชน จำนวน 3 คน 4) ผู้นำชุมชน/ชุมชน จำนวน 3 คน 5) หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง จำนวน 3 คน
4. นำข้อมูลที่ได้มา ศึกษาวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูล ทำความเข้าใจ เขียนงานวิจัย พร้อมนำเสนอความเห็นของผู้วิจัย โดยมุ่งให้ตอบวัตถุประสงค์และปัญหาที่ต้องการทราบ
5. สรุปผลการวิจัย และนำเสนอผลของการวิจัย

ผลการวิจัย

1. ศึกษาเรื่องเปรตที่ปรากฏในทางพระพุทธศาสนา

เปรตในคัมภีร์พระพุทธศาสนา หมายถึง สัตว์ผู้เกิดในอบายภูมิ โดยจำแนกเป็น 32 ลักษณะ ซึ่งคำว่า เปรต มาจากคำว่า เปต ป + ต ป ธาตุ แปลว่าผู้ละไปแล้ว และบุคคลที่จะไปเกิดเป็นเปรตนั้น เพราะได้ทำอกุศลกรรม 3 ทาง คือ 1) อกุศลกรรมที่เกิดจากทางกาย 2) อกุศลกรรมที่เกิดจากทางวาจา 3) อกุศลกรรมที่เกิดจากทางใจ ซึ่งกรรมพระพุทธศาสนามี 2 ประการคือ ทางกาย ทางวาจา และได้จำแนกเป็น 12 ประเภท เป็นกรรมที่เกิดทั้งในทางด้านกุศล อกุศล มนุษย์และสัตว์จะไปเกิดใน “ภูมิของเปรต” หรือเกิดใน “ภูมิของเทวดา” มีใจที่เรียกว่า “มโนทวาร” เป็นตัวการสำคัญที่ทำให้ ทำกรรมที่เป็นกุศล หรืออกุศลทั้งหลาย ทำให้ไปเกิดในสถานที่สุข หรือสถานที่อันเป็นทุกข์

2. คติ ความเชื่อและขั้นตอนพิธีกรรมปุพพเปตพลีของวัฒนธรรมล้านนา

ความเป็นมาปุพพเปตพลีในพระพุทธศาสนาเกิดขึ้นตั้งแต่สมัยพระพุทธกาล โดยมีเปรตพระญาติของพระเจ้าพิมพิสารขอส่วนบุญ ชื่อว่าปรทัตตูชีวีเปรต ได้รอคอยของการทำบุญของพระเจ้าพิมพิสาร ดังนั้นพระองค์จึงทูลขออาราธนาพระพุทธเจ้าให้เสด็จพร้อมหมู่สงฆ์เข้ารับการถวายทานในเช้ารุ่งขึ้น โดยมีพระพุทธองค์แสดงธรรมจึงให้พระเจ้าพิมพิสารบรรลุพระโสดาปัตติผลพร้อมหมู่คณะข้าทาส บริวารเป็นจำนวนมาก การทำบุญในพระพุทธศาสนามีหลักการทำบุญมากมายหลายอย่าง ด้วยทั้งกาย วาจา และใจ ซึ่งคนล้านนาถือว่าบุญเป็นที่พึ่ง โดยมีการแบ่งการทำบุญ ออกเป็นหลายจำแนก เช่น ทำบุญเพื่อตนเอง ทำบุญเพื่อญาติพี่น้อง พ่อแม่ที่ล่วงลับ ทำบุญเพื่อเจ้ากรรมนายเวร ทำบุญเพื่ออุทิศแด่เทวดา เจ้าที่ เป็นต้น การทำบุญปุพพเปตพลี เป็นการพลีกรรมเพื่ออุทิศส่วนบุญ ส่วนกุศลถวายแก่ผู้ที่ล่วงลับไปสู้อีกโลกหนึ่ง ตามความเชื่อลัทธิผีส่างของชาวล้านนา เพื่อแสดงเจตนาความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณที่ล่วงลับไปแล้ว และกิจกรรมนี้จะปรากฏออกมาในวาระโอกาสต่าง ๆ ในพิธีกรรม เช่น งานสลากภัต การถวายขันข้าว การตานข้าวใหม่ และวาระโอกาสปีใหม่เมือง เป็นต้น โดยมีขั้นตอน เช่น พิธีการที่ชัดเจนที่สุด ได้แก่ พิธีกรรมตานก๋วยสลาก คณะศรัทธาทุกท่านจะได้ประชุมจัดความพร้อม ตามวันเวลาที่เหมาะสม ตามเดือนเป้งทางภาคเหนือ โดยจะมีการจัดเตรียมเรียกว่า วันดา หรือวันสุกดิบ ชาวบ้านจะตั้งอกตั้งใจหาผลไม้ พืชผักนานาพันธุ์ และเครื่องใช้เสื้อผ้าต่าง ๆ จัดเป็นรูปแบบของก๋วยสลากโดยการจัดใส่ชะลอม และจารึกเขียนรายนามลงบนกระดาษ หรือใบลาน และพระสงฆ์จะเป็นผู้รับเครื่องครัวตาน หรือก๋วยสลาก พร้อมทั้งพรรณนาตามแบบฉบับล้านนา

3. วิเคราะห์หลักธรรม คุณค่า และการเปลี่ยนแปลงค่านิยมในพิธีกรรมปุพพเปตพลีของวัฒนธรรมล้านนา

3.1 วิเคราะห์หลักธรรมที่ปรากฏในปุพพเปตพลี

ปุพพเปตพลี เป็นประเพณี ที่เกี่ยวเนื่องด้วยหลักธรรมในพระพุทธศาสนาโดยมีการการระลึกถึงผู้มีพระคุณที่ล่วงลับไปแล้ว ถึงแม้ผู้ที่ล่วงลับไปจะได้อุบัติเกิดเป็น เปรต หรือเทวดา ก็ตาม ผู้ที่มีพระคุณก็ยังปรากฏคุณงามความดีที่ทำให้ชนรุ่นหลังได้ระลึก คือที่ผู้ให้กำเนิดและเลี้ยงดูจนเติบใหญ่ ผู้ให้การศึกษา ผู้ที่อบรมสั่งสอน เป็นต้น ดังนั้นผู้ที่ยังดำรงชีวิตอยู่พึ่งกระทำตนตามหลักธรรม คือการตอบแทนคุณ โดยการให้ทานอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลตามฐานะ ที่เราพึ่งจะจัดหาได้ และไม่เดือดร้อนทั้งตนเองและผู้อื่น โดยมีจิตให้ด้วยความศรัทธา ให้ด้วยความเคารพ และเป็นผู้มีจิตอนุเคราะห์ต่อการให้ทาน ขณะให้ต้องทำใจให้สบาย หลังให้แล้วต้องวางใจเป็นกลางเพื่อประคองจิตตน การบำเพ็ญบุญปุพพเปตพลี ย่อมนำมาซึ่งหมู่คณะที่ต้องร่วมด้วยช่วยกัน ซึ่งจะปรากฏในข้อหลักธรรมสามัคคี ถือเป็นแนวทางแห่งการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน การสามัคคีนั้น แบ่งออกเป็น 3 ประการ คือ สามัคคีทางกาย โดยเน้นพละกำลังเป็นหลัก สามัคคีทางใจ โดยเน้นการให้กำลังใจซึ่งกันและกัน สามัคคีทางวาจา คือการพูดจาที่ไพเราะ ไม่พูดเท็จให้เพื่อนคณะแตกแยก เป็นต้น ซึ่งทั้งหมดนี้

ปรากฏเป็นหลักธรรม 5 ประการได้แก่ หลักธรรมการกตัญญู หลักธรรมสังคหวัตถุธรรม หลักธรรมบุญกิริยาวัตถุ หลักสามัคคีธรรม และหลักธรรมการให้ทาน

3.2 วิเคราะห์คุณค่าที่ปรากฏในปุพพเปตพลี

1) คุณค่าทางจิตใจ งานบุญปุพพเปตพลี หรืองานบุญสลากภัต ตามภาคเหนือเป็นงานบุญที่แสดงถึงความกตัญญูกตเวทีต่อผู้วายชน เพราะครั้งหนึ่งที่มีชีวิตเคยทำกรรมร่วมกัน เช่น เคยช่วยเหลือจุนเจือหรือเคยสนิทสนมกัน พอเสียชีวิต ก็ไม่อาจจะรับรู้ได้เลยว่า ผู้วายชนจะจุติเกิดในภพภูมิใด หรืออาจจะเกิดเป็น “ปรทัตตปชีวีเปรต” ผู้รออาหารจากญาติพี่น้อง รอคอยการอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลมาให้ในครั้งคราว หรืออาจจะจุติเกิดเป็น “กวฬิงการาหาร” เทวดาผู้มีอาหารทิพย์ เครื่องนุ่งห่มพร้อม ดังนั้นลูกหลานจึงได้หาวิธีแสดงความกตัญญูต่อผู้ที่มีพระคุณที่ล่วงลับไปแล้ว โดยการจัดอุทิศข้าวปลาอาหารเครื่องนุ่งห่ม ตามที่ลูกหลานได้หามา เช่น การอุทิศให้ญาติผู้ล่วงลับไปใช้ขันข้าวถวายทานในตอนเช้า และการถวายทานอีกส่วนหนึ่ง การถวายทานสลากภัต เป็นต้น

2) คุณค่าทางด้านสังคม งานประเพณีปุพพเปตพลี หรือประเพณีสลากภัต เป็นงานที่ยิ่งใหญ่มีสิ่งของนานาพรรณ ทั้งข้าวสาร อาหารสุก อาหารแห้ง แคบหมู แหนม ไส้อั่ว หมูหนึ่ง ปลานึ่ง น้ำ ข้าวสุก กระเทียม เมี่ยง บุหรี่ หมาก พลู ปูน ยาสูบ เทียนไข สบู่ สมุด ดินสอ ยาสีฟัน นอกจากนี้จะมีพริก เกลือ หอมแดง ขนมต้ม ขนมเทียน ขนมชั้น และประกอบด้วยก๋วยน้อย กับ ก๋วยใหญ่ มีก๋วยพิเศษ เช่น ก๋วยย้อมหรือสลากย้อม ก็จะมีข้าวของเครื่องใช้มากกว่าปกติ ซึ่งต้องใช้ผู้คนจำนวนไม่น้อยในการสรรหา จึงจำเป็นที่ต้องกระทำเป็นหมู่คณะ เช่น ทำเป็นคณะครอบครัว ทำเป็นระดับคณะชมรม ตลอดถึงเป็นคณะหมู่บ้าน ซึ่งต้องมีความสามัคคีเป็นหลัก และยังถือว่าเป็นพิธีกรรมร่วมญาติพี่น้องที่ไม่ค่อยได้เจอกันได้ถือโอกาสนี้มาพบปะ และแนะนำลูกหลานให้รู้จัก เป็นต้น

3) คุณค่าทางวัฒนธรรม ประเพณีสลากภัต หรืองานบุญปุพพเปตพลี เป็นพิธีกรรมเกี่ยวกับความเชื่อ โดยแบ่งเป็นคุณค่าทางวัฒนธรรมได้เป็น 2 ประเภท (1) วัฒนธรรมทางความเชื่อ คือ การเชื่อว่าผู้คนที่เสียชีวิตลงจะค่อยปกป้องรักษาตัวเราอยู่ เช่น พ่อเกิด แม่เกิด และความเชื่อที่ถวายข้าวอาหารไว้รอในภายภาคหน้า (2) วัฒนธรรมทางศิลปะ คือการประดับตกแต่งก๋วย หรือเครื่องไทยทานแบบล้านนา มีหมากเมี่ยง ช่อตุง ต้นก๋วยสลาก และศิลปะแห่งการแสดงพื้นบ้านการฟ้อนเล็บ การแสดงขับร้องเพลงซอ เป็นต้น ทุกท่านจะตกแต่งให้สวยงามวิจิตร เพราะก๋วยสลากนี้เกี่ยวเนื่องทางจิตใจเพื่อให้ผู้ที่ล่วงลับอันเป็นที่รักได้รับของที่ทรงคุณค่าและวิจิตรที่สุด

3.3 วิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงค่านิยมในพิธีกรรมปุพพเปตพลีของวัฒนธรรมล้านนา

1) วัตถุสิ่งของที่ถวาย งานบุญปุพพเปตพลีหรือสลากภัต เดือนสิบสองเป็งล้านนาเป็นเสมือนช่วงเวลาและโอกาสสำคัญที่ลูกหลานญาติพี่น้องจะได้ร่วมบุญร่วมกุศล ทำบุญอุทิศถวายแก่ผู้ที่มีพระคุณที่ล่วงลับไปแล้วนั้น ปัจจุบันความเชื่อในสิ่งของมีความแตกต่างจากอดีต โดยวัตถุสิ่งของที่ถวายพระสงฆ์จะเน้นสิ่งที่จำเป็นในสังคมยุคปัจจุบันและเงิน ซึ่งมีความแตกต่างจากอดีตที่เน้นของกินที่อยู่ในบริเวณพื้นที่บ้าน เช่น ผลผลิตจากการเกษตร อาทิ กล้วย อ้อย หมาก เมียง ฯลฯ วัตถุสิ่งของที่ถวายจะมุ่งเน้นให้พระสงฆ์ใช้และเหมาะสมกับยุคสมัยมากขึ้น ด้วยเหตุตามความเชื่อว่าเป็นวันปล่อยผี บรรพบุรุษให้ออกมารับข้าวของเครื่องใช้ที่ลูกหลานได้ทำบุญอุทิศถวาย

2) ประเพณีแตกต่างกันแต่ละพื้นที่ อิทธิพลการเปลี่ยนแปลงค่านิยมที่ปรากฏในพิธีกรรมปุพพเปตพลีในล้านนา ในด้านศาสนา ถือว่ายังคงเป็นหลักการสำคัญที่ไม่ค่อยมีผลกระทบต่อค่านิยมเท่าไรมากนักเพราะยังคงไว้ซึ่งหลักธรรมหลักพลี 5 ประการ หลักธรรมการให้ทานด้วยเจตนาบริสุทธ์ และลักษณะการให้ทานตามแนวทางพระพุทธศาสนาโดยผู้ที่ให้ทานยังคงประคองจิตใจตัวเองทั้งขณะจัดเตรียมสิ่งของ ขณะถวาย

และหลังถวายทานสิ่งของแล้ว เพราะผู้ให้ทานยังคงหวังว่าการปฏิบัติเช่นนี้แล้วจะส่งผลให้ผลของการถวายทานครั้งนี้สำเร็จประโยชน์แก่ผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว และจะบังเกิดอานิสงค์แก่ผู้ที่ถวายทานในครั้งนี้เช่นกัน อย่างไรก็ตาม ประเพณีการปุพพเปตพลีมีลักษณะแตกต่างกันแต่ละพื้นที่ ตามความเชื่อและพิธีกรรม แม้จะอยู่ในวัฒนธรรมล้านนาเดียวกันก็ตาม เช่น พื้นที่จังหวัดลำปางมีการประกอบพิธีกรรมแตกต่างจากลำพูน และเชียงใหม่ และมีชื่อเรียกแตกต่างกันไป เช่น สลากพญาอินทร์ สลากโชค สลากต้น สลากหลวง หรือ สลากย้อม ซึ่งแต่ละประเภทในแต่ละท้องถิ่นเรียกและมีพิธีกรรมแตกต่างกันออกไป

3) การรวบตัวทำบุญเป็นกลุ่ม/องค์กร งานบุญปุพพเปตพลีเป็นการเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างคนล่วงลับไปแล้ว กับคนที่ยังมีชีวิตอยู่ และเป็นการระลึกถึงบุญคุณของผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว เป็นการแสดงถึงความกตัญญูกตเวทิตาธรรม ประเพณีปุพพเปตพลีนี้ยังส่งเสริมด้านการสามัคคีทั้งในระดับครอบครัว ชุมชน และสังคมตามแนวหลักธรรม สาราณียธรรม 6 ประการ ได้แก่ เมตตากายกรรม เมตตาวจีกรรม เมตตามโนกรรม สาธาณโภคิตา ศีลสามัญญตา และทิฏฐิสามัญญตา ซึ่งเป็นหลักธรรมที่ปรากฏในประเพณีบุญปุพพเปตพลี ซึ่งในอดีตจะเป็นการรวมตัวของเครือญาติ เพื่อกระทำบุญร่วมกัน แต่ปัจจุบันเกิดการเปลี่ยนแปลงจากสภาพทางสังคมและเศรษฐกิจ ทำให้คนส่วนใหญ่แยกตัวออกมาทำงานในหลายพื้นที่ หากจะกระทำบุญหรือพิธีกรรมต่าง ๆ จะเป็นการรวมตัวสมาชิกในองค์กรและหน่วยงานร่วมทำกันเท่านั้น

4) การละเล่นต่าง ๆ เป็นประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะพื้นที่ และแต่ละพื้นที่มีชื่อเรียกที่แตกต่างกัน กันเช่น ภาคกลางเรียกว่า การทำบุญวันสารทภาคใต้เรียกว่าประเพณีชิงเปรตและภาคอีสานเรียกว่าประเพณีข้าวประดับดิน เป็นต้น แต่มีจุดประสงค์ที่เหมือนกันคือการอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลไปหาผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว เพื่อแสดงความระลึก ความกตัญญูตามหลักธรรมคำสอนที่ปรากฏในพระพุทธศาสนา ปัจจุบันแต่ละแห่งจะมีการละเล่นภายในงาน เพื่อให้เกิดความสนุกสนานในกิจกรรมนั้น ๆ เช่น การแสดงดนตรี รำวงหรือนันทนาการรูปแบบอื่น ๆ เพื่อกระตุ้นให้ชุมชนเข้ามาทำบุญและมีส่วนร่วมในกิจกรรมนั้น ๆ

อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาวิจัย เรื่อง “วิเคราะห์หลักธรรม คุณค่า และการเปลี่ยนแปลงค่านิยมในพิธีกรรมปุพพเปตพลีของวัฒนธรรมล้านนา” สามารถอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

ตามวัตถุประสงค์ข้อ 1 เปรตในคัมภีร์พระพุทธศาสนา คือ สัตว์ผู้เกิดในอบายภูมิ โดยจำแนกเป็น 32 ลักษณะ และบุคคลที่จะไปเกิดเป็นเปรตจากการทำอกุศลกรรม 3 ทาง คือ 1) อกุศลกรรมทางกาย 2) อกุศลกรรมทางวาจา 3) อกุศลกรรมทางใจ สอดคล้องกับความเห็นของ (พระใบฎีกาทวีศักดิ์ ชินวโส, 2563) ได้อธิบายความเชื่อเรื่องบุญและบาปในคัมภีร์เปตพลี โดยแนะนำให้สร้างกุศลติดตามตัวไป เมื่อสิ้นชีวิตไปอำนาจของผลบุญกุศลจะส่งผลให้มีความสุข และส่งผลให้ชาติหน้ามีชีวิตที่ดีขึ้นไปกว่าในชาตินี้ ซึ่งกรรมพระพุทธศาสนามี 2 ประการคือ ทางกาย ทางวาจา และได้จำแนกเป็น 12 ประเภท เป็นกรรมที่เกิดทั้งในทางด้านกุศล อกุศล มนุษย์และสัตว์จะไปเกิดใน “ภูมิของเปรต” สอดคล้องกับความเห็นของ (พระประพันธ์ ชาตเมโธ (สีผึ้ง) และคณะ, 2565) ที่ได้อธิบายความว่า ผลกรรมที่ทำให้เกิดเป็นเปรตกรรมนั้นบันดาลให้เกิดเป็นเปรต กรรมชั่วที่เปรตแต่ละตนได้ทำมีลักษณะไม่เหมือนกัน การที่มนุษย์จะเกิดมาเป็นเปรตก็ตามแต่บาปกรรมที่ได้กระทำไว้บนโลกมนุษย์เปรตจะมีลักษณะน่าเกลียดน่ากลัว เพราะความแตกต่างของผลกรรมชั่วที่แต่ละตนได้ทำไว้หรือเกิดใน “ภูมิของเทวดา” มีใจที่เรียกว่า “มโนทวาร” เป็นตัวการสำคัญที่ทำให้ ทำกรรมที่เป็นกุศล หรืออกุศลทั้งหลาย ทำให้ไปเกิดในสถานที่สุข หรือสถานที่อันเป็นทุกข์

ตามวัตถุประสงค์ข้อ 2 คติ ความเชื่อและขั้นตอนพิธีกรรมปุพพเปตพลีของวัฒนธรรมล้านนา ความความเชื่อในพระพุทธศาสนา เปรตเกิดขึ้นตั้งแต่สมัยพระพุทธกาล โดยมีเปรตพระญาติของพระเจ้าพิมพิสารขอ

ส่วนบุญ ชื่อว่าปรทัตตูชีวีเปรต ได้รอคอยของการทำบุญของพระเจ้าพิมพิสาร ดังนั้นพระองค์จึงทูลขออาราธนาพระพุทธเจ้าให้เสด็จพร้อมหมู่สงฆ์เข้ารับการถวายทานในเช้ารุ่งขึ้น โดยมีพระพุทธองค์แสดงธรรมจึงให้พระเจ้าพิมพิสารบรรลุพระโสดาปัตติผลพร้อมหมู่คณะข้าทาส บริวารเป็นจำนวนมาก การทำบุญในพระพุทธศาสนามีหลักการทำบุญมากมายหลายอย่าง ด้วยทั้งกาย วาจา และใจ สอดคล้องกับความเห็นของ (อรศิริ คำวันสา และคณะ, 2565) ที่ได้อธิบายความว่า การทำบุญที่ถูกต้องตามหลัก พระพุทธศาสนาประกอบด้วย ด้านแนวคิด (ก่อนการทำบุญ) ด้านการปฏิบัติ (การทำบุญ) และ ด้านผลลัทธ์ (ผลการทำบุญ) เมื่อทำบุญไปแล้วย่อมได้รับอานิสงส์ของบุญ ซึ่งมีความแตกต่างกันออกไป มีทั้งความรู้สึกเป็นสุขทันทีที่ได้ทำบุญ อานิสงส์ที่เป็นที่พึ่งในโลกนี้ และโลกหน้า ซึ่งคนล้านนาถือว่าบุญเป็นที่พึ่ง โดยมีการแบ่งการทำบุญออกเป็นหลายจำแนก เช่น ทำบุญเพื่อตนเอง ทำบุญเพื่อญาติพี่น้อง พ่อแม่ที่ล่วงลับ ทำบุญเพื่อ เจ้ากรรมนายเวร ทำบุญเพื่ออุทิศแด่เทวดา เจ้าที่ เป็นต้น การทำบุญปุพพเปตพลี เป็นการพลีกรรมเพื่ออุทิศส่วนบุญ ส่วนกุศลถวายแก่ผู้ที่ล่วงลับไปสู้อีกโลกหนึ่ง สอดคล้องกับความเห็นของ (พระครูปลัดวัลลภ วชิรว์โส, 2565) ที่ได้อธิบายความว่า เมื่อสิ้นชีพย่อมอาศัยผลแห่งบุญกรรมที่สร้างไว้ หากไม่มีผลแห่งบุญก็ต้องอาศัยผู้ยังมีชีวิตอยู่ทำบุญอุทิศไปให้ โดยประเพณีทำบุญอุทิศมีจุดมุ่งหมายสำคัญ คือ 1) แสดงความกตัญญูกตเวที 2) อุทิศส่วนบุญให้กับเปรต 3) แสดงความอาลัยแก่ผู้มีอุปการะหรือญาติผู้ล่วงลับไป 4) เป็นกุศโลบายให้รู้จักเสียสละ 5) สร้างความรัก ความสามัคคีในครอบครัวหมู่วงศาคณาญาติและชุมชน 6) ส่งเสริมความเป็นสิริมงคล และ 7) เป็นบรรทัดฐานทางสังคม ตามความเชื่อลัทธิผีส่างของชาวล้านนา ซึ่งลักษณะการอุทิศบุญปรากฏออกมาในวาระโอกาสต่าง ๆ ในพิธีกรรม เช่น งานสลากภัต การถวายขันข้าว การตานข้าวใหม่ และวาระโอกาสปีใหม่เมือง เป็นต้น โดยมีขั้นตอน เช่นพิธีการที่ชัดเจนที่สุด ได้แก่ พิธีกรรมตานก๋วยสลาก คณะศรัทธาทุกท่านจะได้ประชุมจัดความพร้อม ตามวันเวลาที่เหมาะสม ตามเดือนเป้งทางภาคเหนือ โดยจะมีการจัดเตรียมเรียกว่า วันดา หรือวันสุกดิบ ชาวบ้านจะตั้งอกตั้งใจหาผลไม้ พืชผักนานาพันธุ์ และเครื่องใช้เสื้อผ้าต่าง ๆ จัดเป็นรูปแบบของก๋วยสลากโดยการจัดใส่ชะลอม และจารึกเขียนรายนามลงบนกระดาษ หรือใบลาน และพระสงฆ์จะเป็นผู้รับเครื่องครัวตานหรือก๋วยสลาก พร้อมทั้งพรรณนาตามแบบฉบับล้านนา

ตามวัตถุประสงค์ข้อ 3 ปุพพเปตพลี เป็นประเพณี ที่เกี่ยวเนื่องด้วยหลักธรรมในพระพุทธศาสนาโดยมีการระลึกถึงผู้มีพระคุณที่ล่วงลับไปแล้ว ถึงแม้ผู้ที่ล่วงลับไปจะได้อุบัติเกิดเป็น เปรต หรือเทวดา ก็ตาม ผู้ที่มีพระคุณก็ยังปรากฏคุณงามความดีที่ทำให้ชนรุ่นหลังได้ระลึก คือที่ผู้ให้กำเนิดและเลี้ยงดูจนเติบใหญ่ ผู้ให้การศึกษา ผู้ที่อบรมสั่งสอน เป็นต้น ดังนั้นผู้ที่ยังดำรงชีวิตอยู่พึ่งกระทำตนตามหลักธรรม คือ การตอบแทนคุณโดยการให้ทานอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลตามฐานะ ที่เราพึ่งจะจัดหาได้ และไม่เดือนร้อนทั้งตนเองและผู้อื่น โดยมีจิตให้ด้วยความศรัทธา ให้ด้วยความเคารพ และเป็นผู้มีจิตอนุเคราะห์ต่อการให้ทาน ขณะให้ต้องทำใจให้สบาย หลังให้แล้วต้องวางใจเป็นกลางเพื่อประคองจิตตน การบำเพ็ญบุญปุพพเปตพลี ย่อมนำมาซึ่งหมู่คณะที่ต้องร่วมด้วยช่วยกัน สอดคล้องกับความเห็นของ (พระมหามนตรี ฉนฺทสีโล และคณะ, 2563) ที่ได้อธิบายความว่า สนับสนุนส่งเสริมให้ผู้คนมีความสามัคคีและเร่งเร้าในการสร้างคุณธรรม ด้านจิตใจ คือ สนับสนุนให้ผู้คนเห็นคุณค่าของการพัฒนาจิต ซึ่งจะปรากฏในข้อหลักธรรมสามัคคี ถือเป็นแนวทางแห่งการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน สอดคล้องกับความเห็นของ (พระมหาจักรกฤษณ์ ฐิตสุธี และคณะ, 2566) ที่ได้อธิบายความว่า เป็นการแสดงออก กิจกรรมความร่วมมือของบุคคลในสังคม กิจกรรมเหล่านี้การสามัคคีนั้นก่อให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในสังคมและความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกกับองค์กรภาคี แบ่งออกเป็น 3 ประการ คือ สามัคคีทางกาย โดยเน้นพละกำลังเป็นหลัก สามัคคีทางใจ โดยเน้นการให้กำลังใจซึ่งกันและกัน สามัคคีทางวาจา คือการพูดจาที่ไพเราะ ไม่พูดเท็จให้เพื่อนคณะแตกแยก เป็นต้น ซึ่งทั้งหมดนี้ปรากฏเป็นหลักธรรม 5 ประการได้แก่ หลักธรรมการกตัญญู หลักธรรมสังคหวัตถุธรรม หลักธรรมบุญกิริยาวัตถุ หลักสามัคคีธรรม และหลักธรรมการให้ทาน

บทความวิจัยเรื่องนี้สามารถสรุปตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา ปุพพเปตพลี เป็นประเพณีที่เกี่ยวเนื่องด้วยหลักธรรมในพระพุทธศาสนาโดยมีการการระลึกถึงผู้มีพระคุณที่ล่วงลับไปแล้ว ถึงแม้ผู้ที่ล่วงลับไปจะได้อุบัติเกิดเป็น เปรต หรือเทวดา ซึ่งปรากฏหลักธรรม 5 ประการ ในพิธีปุพพเปตพลี ได้แก่ หลักธรรมการกตัญญู หลักธรรมสังคหวัตถุธรรม หลักธรรมบุญกิริยาวัตถุ หลักสามัคคีธรรม และหลักธรรมการให้ทาน งานบุญปุพพเปตพลี หรืองานบุญสลากภัต ตามภาคเหนือเป็นงานบุญที่แสดงถึงความกตัญญูกตเวทีต่อผู้วายชน เพราะครั้งหนึ่งที่มีชีวิตเคยทำกรรมร่วมกัน เช่น เคยช่วยเหลือจุนเจือ หรือเคยสนิทสนมกัน พอเสียชีวิต การเตรียมก๋วยย้อมหรือสลากย้อม ก็จะมีข้าวของเครื่องใช้มากกว่าปกติ ซึ่งต้องใช้ผู้คนจำนวนไม่น้อยในการสรรหา จึงจำเป็นที่ต้องกระทำเป็นหมู่คณะ เช่น ทำเป็นคณะครอบครัว ทำเป็นระดับคณะชมรม ตลอดถึงเป็นคณะหมู่บ้าน ซึ่งต้องมีความสามัคคีเป็นหลัก และเป็นพิธีกรรมเกี่ยวกับความเชื่อ โดยแบ่งเป็นคุณค่าทางวัฒนธรรมได้เป็น 2 ประเภท 1) วัฒนธรรมทางความเชื่อ คือ การเชื่อว่าผู้คนที่เสียชีวิตลงจะค่อยปกป้องรักษาตัวเราอยู่ เช่น พ่อเกิด แม่เกิด เพราะมีอิทธิพลการเปลี่ยนแปลงค่านิยมที่ปรากฏในพิธีกรรมปุพพเปตพลีในล้านนา ในด้านศาสนา ถือว่ายังคงเป็นหลักการสำคัญที่ไม่ค่อยมีผลกระทบต่อค่านิยมเท่าไรมากนักเพราะยังคงไว้ซึ่งหลักธรรมหลักพลี 5 ประการ หลักธรรมการให้ทานด้วยเจตนาบริสุทธ์ และเป็นพิธีที่มีความเชื่อมาอย่างยาวนาน และเป็นสิ่งที่คนล้านนาให้ความสำคัญต่อพิธีกรรมนี้ เหตุว่าเป็นวันปล่อยผี บรรพบุรุษให้ออกมารับข้าวของเครื่องใช้ที่ลูกหลานได้ทำบุญอุทิศถวายผ่านการอ่านเส้นสลากของพระภิกษุสงฆ์สามเณร และเป็นการแสดงถึงความกตัญญูกตเวทิตาธรรม 2) ประเพณีปุพพเปตพลีนี้ยังส่งเสริมด้านการสามัคคีทั้งในระดับครอบครัว ชุมชน และสังคมตามแนวหลักธรรม สาราณียธรรม 6 ประการ และเป็นประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะพื้นที่ และแต่ละพื้นที่มีชื่อเรียกที่แตกต่างกัน เช่น ภาคกลางเรียกว่า การทำบุญวันสารทภาคใต้เรียกว่าประเพณีชิงเปรตและภาคอีสานเรียกว่า ประเพณีข้าวประดับดิน เป็นต้น แต่มีจุดประสงค์ที่เหมือนกันคือการอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลไปหาผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว เพื่อแสดงความระลึก

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัย

จากการศึกษาคติ ความเชื่อและขั้นตอนพิธีกรรมปุพพเปตพลีของวัฒนธรรมล้านนา จากการศึกษาข้อมูลทางเอกสาร และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) สามารถสรุปองค์ความรู้ได้ดังนี้

ปุพพเปตพลี เป็นประเพณีที่เกี่ยวเนื่องด้วยหลักธรรมในพระพุทธศาสนา เพื่อให้ระลึกถึงผู้มีพระคุณที่ล่วงลับไปแล้ว แม้ผู้ที่ล่วงลับไปจะได้อุบัติเกิดเป็น เปรตหรือเทวดา ซึ่งปรากฏหลักธรรม 5 ประการ ในพิธีปุพพเปตพลี ได้แก่ หลักธรรมการกตัญญู หลักธรรมสังคหวัตถุธรรม หลักธรรมบุญกิริยาวัตถุ หลักสามัคคีธรรม และหลักธรรมการให้ทาน งานบุญปุพพเปตพลี หรืองานบุญสลากภัต ตามภาคเหนือเป็นงานบุญที่แสดงถึงความกตัญญูกตเวทีต่อผู้วายชน เพราะครั้งหนึ่งที่มีชีวิตเคยทำกรรมร่วมกัน เช่น เคยช่วยเหลือจุนเจือ หรือเคยสนิทสนมกัน พอเสียชีวิต การเตรียมก๋วยย้อมหรือสลากย้อม ก็จะมีข้าวของเครื่องใช้มากกว่าปกติ ซึ่งต้องใช้ผู้คนจำนวนไม่น้อยในการสรรหา จึงจำเป็นที่ต้องกระทำเป็นหมู่คณะ เช่น ทำเป็นคณะครอบครัว ทำเป็นระดับคณะชมรม ตลอดถึงเป็นคณะหมู่บ้าน ซึ่งต้องมีความสามัคคีเป็นหลัก และเป็นพิธีกรรมเกี่ยวกับความเชื่อ

โดยแบ่งเป็นคุณค่าทางวัฒนธรรมได้เป็น 2 ประเภท 1) วัฒนธรรมทางความเชื่อ คือ การเชื่อว่าผู้คนที่เสียชีวิตลงจะค่อยปกป้องรักษาตัวเราอยู่ เช่น พ่อเกิด แม่เกิด เพราะมีอิทธิพลการเปลี่ยนแปลงค่านิยมที่ปรากฏในพิธีกรรมปุพพเปตพลีในล้านนา ในด้านศาสนา ถือว่ายังคงเป็นหลักการสำคัญที่ไม่ค่อยมีผลกระทบต่อค่านิยมเท่าไรมากนัก เพราะยังคงไว้ซึ่งหลักธรรมหลักพลี 5 ประการ หลักธรรมการให้ทานด้วยเจตนาบริสุทธ์ และเป็นพิธีที่มีความเชื่อมาอย่างยาวนาน และเป็นสิ่งที่คนล้านนาให้ความสำคัญต่อพิธีกรรมนี้ เหตุว่าเป็นวันปล่อยผี บรรพบุรุษให้ออกมารับข้าวของเครื่องใช้ที่ลูกหลานได้ทำบุญอุทิศถวายผ่านการอ่านเส้นสลากของ

พระภิกษุสงฆ์สามเณร และเป็นการแสดงถึงความกตัญญูกตเวทิตาธรรม 2) ประเพณีปุพพเปตพลีนี้ยังส่งเสริมด้านการสามัคคีทั้งในระดับครอบครัว ชุมชน และสังคมตามแนวหลักธรรม สาราณียธรรม 6 ประการ และเป็นประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะพื้นที่ และแต่ละพื้นที่มีชื่อเรียกที่แตกต่างกัน เช่น ภาคกลางเรียกว่า การทำบุญวันสารทภาคใต้เรียกว่าประเพณีชิงเปรตและภาคอีสานเรียกว่า ประเพณีข้าวประดับดิน เป็นต้น แต่มีจุดประสงค์ที่เหมือนกันคือการอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลไปหาผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว เพื่อแสดงความระลึก

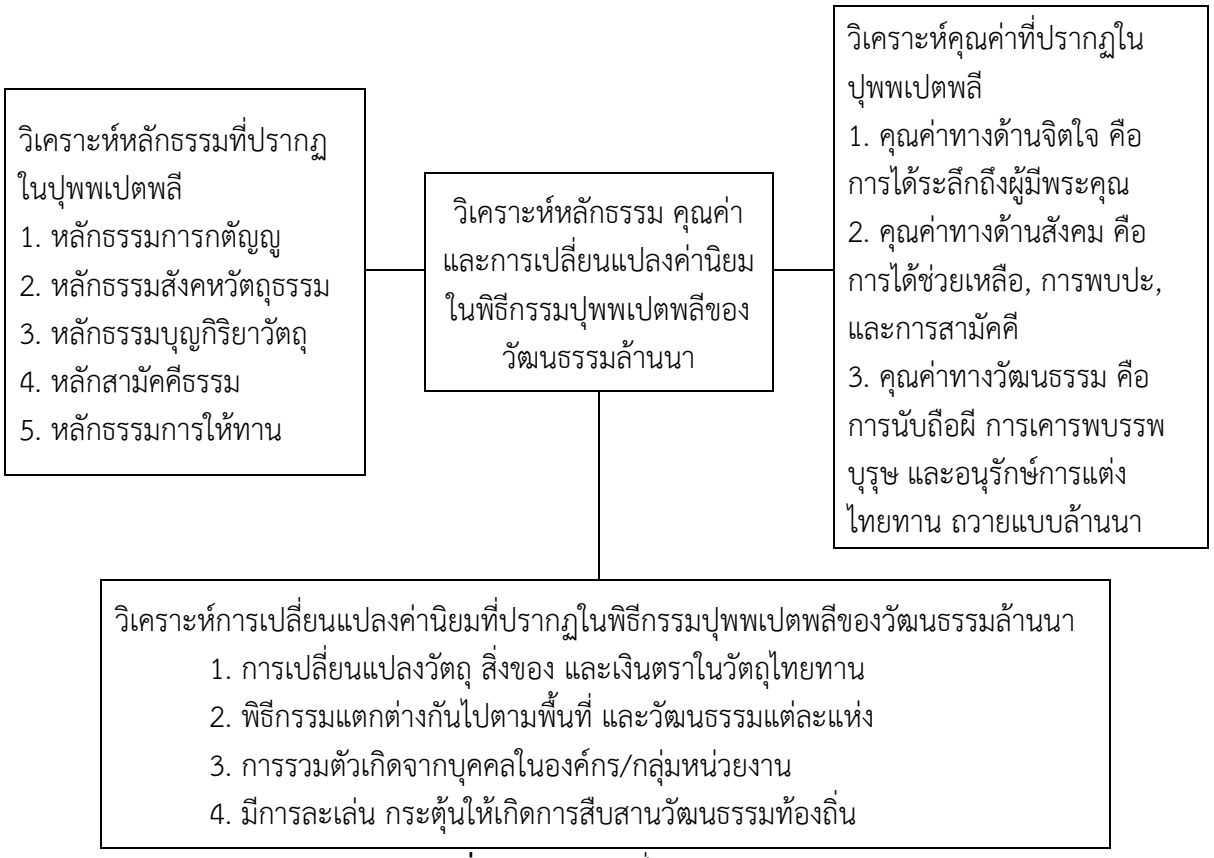

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการศึกษาไปใช้

ในการศึกษาวิเคราะห์หลักธรรม คุณค่า และการเปลี่ยนแปลงค่านิยมในพิธีกรรมปุพพเปตพลีของวัฒนธรรมล้านนา เป็นการศึกษาวิเคราะห์หลักธรรม คุณค่า และการเปลี่ยนแปลงค่านิยม เพื่อให้เห็นถึงความสำคัญ ของประเพณีของล้านนา และเพื่อที่จะเป็นฐานข้อมูลในบรรยายหรืออ้างอิง ได้ทราบถึงหลักธรรม คุณค่า และการเปลี่ยนแปลงค่านิยมในพิธีกรรมปุพพเปตพลีของวัฒนธรรมล้านนา ในปัจจุบัน

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

จากการศึกษาวิเคราะห์หลักธรรม คุณค่า และการเปลี่ยนแปลงค่านิยมในพิธีกรรมปุพพเปตพลีของวัฒนธรรมล้านนา ในครั้งนี้ ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ยังมีประเด็นที่ควรนำมาวิจัย เป็นต้นว่า

2.1 ควรศึกษาวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงค่านิยมในพิธีกรรมปุพพเปตพลีของวัฒนธรรมล้านนาโดยเปรียบเทียนแต่ละภาค

2.2 ควรศึกษาวิเคราะห์เอกลักษณ์ของพิธีกรรมปุพพเปตพลีของวัฒนธรรมล้านนา

เอกสารอ้างอิง

ไทยรัฐออนไลน์. (2564, 21 กันยายน). *ประเพณี 12 เป็ง ฮาโลวีนล้านนา ชาวบ้านร่วมทำบุญ อุทิศส่วนกุศลให้ผู้ล่วงลับ*. https://www.thairath.co.th/news/local/north/2199000

พระครูปลัดวัลลภ วชิรว์โส. (2565). คติความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาที่ปรากฏในประเพณีการทำบุญอุทิศในกลุ่มชาติพันธุ์ไทยอีสาน. *วารสาร มจร พุทธศาสตร์ปริทรรศน์, 6*(2), 78-96. https://so06.tci-thaijo.org/index.php/jmb/article/view/258483

พระใบฎีกาทวีศักดิ์ ชินว์โส (กล้าคง). (2563). วิเคราะห์คุณค่าทางพุทธจริยธรรมที่ปรากฏในความเชื่อเรื่องเปรตที่มีผลต่อสังคมไทยปัจจุบัน. *วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์, 7*(2), 16-34. https://so03.tci-thaijo.org/index.php/JMND/article/view/241030

พระประพันธ์ ชาตเมโธ (สีผึ้ง), ศิริโรจน์ นามเสนา, และพระศรีสมโพธิ (วรัญญู วรณญู). (2565). ศึกษาวิเคราะห์เปรตในสังคมไทย. *วารสารวิจัยวิชาการ, 5*(4), 13-24. https://so06.tci-thaijo.org/index.php/jra/article/view/251135

พระมหาจักรกฤษณ์ ฐิตสุธี (เขาสมบูรณ์), ภูนท สลัดทุกข์, และพระราชรัตนเวที. (2566). งานประเพณีบุญสลากภัตกับวัฒนธรรมทางการเมืองแบบมีส่วนร่วมของชาวตากฟ้า อำเภอตากฟ้า จังหวัดนครสวรรค์. *วารสารวิจยวิชาการ, 6*(2), 15-28. https://so06.tci-thaijo.org/index.php/jra/article/view/258889

พระมหามนตรี ฉนฺทสีโล, พระมหาปริญญา วรญาโณ และสมเดช นามเกตุ. (2563). วิเคราะห์หลักธรรมในประเพณีการทำบุญอุทิศของชาวพุทธ ในเขตเทศบาลตำบลหาดคำ อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย. *วารสารวิชาการสถาบันพัฒนาพระวิทยากร, 3*(1), 1-7. https://so06.tci-thaijo.org/index.php/tmd/article/view/250164

พระมหาวัฒน์ วฑฺฒนสุธี (อุปคำ). (2545). *คำสอนเรื่องคุณธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในภาษิตล้านนา* [วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย]. MCU Digital Collections. https://e-thesis.mcu.ac.th/thesis/2867

มณี พะยอมยงค์. (2533). *ประเพณีสิบสองเดือนล้านนาไทย.* ส.เจริญทรัพย์การพิมพ์.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.* โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

อรศิริ คำวันสา, พระเทพวัชราจารย์ (เทียบ สิริญาโณ), และวุฒินันท์ กันทะเตียน. (2565). การสร้างกระบวนการทำบุญตามหลักพระพุทธศาสนาในสังคมไทย. *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์. 11*(4), 357-372. https://so03.tci-thaijo.org/index.php/jssr/article/view/261987